

Tilburg University

Slachtofferzorg en herstelrecht

Vanfraechem, I.; Aertsen, I.; Pemberton, A.

Published in:
Tijdschrift voor Herstelrecht

Publication date:
2012

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Vanfraechem, I., Aertsen, I., & Pemberton, A. (2012). Slachtofferzorg en herstelrecht: de vraag naar het bondgenootschap. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 11(4), 6-8.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Slachtofferzorg en herstelrecht

De vraag naar het bondgenootschap

Inge Vanfraechem, Antony Pemberton & Ivo Aertsen

De positie van het slachtoffer in het herstelrecht blijft vragen oproepen: is herstelrecht er werkelijk op gericht een antwoord te bieden op de verwachtingen van slachtoffers? Neigt het slachtoffer te worden gebruikt in functie van de dader wanneer herstelrecht wordt toegepast in het kader van de bestaande straf- en jeugdrechtssystemen? Waarom kiest een slachtoffer ervoor om deel te nemen aan een bemiddeling of een conference? Wat zijn de reële verwachtingen en ervaringen van slachtoffers ten aanzien van herstelrechtelijke praktijken? Om op die vragen een antwoord te bieden startte het European Forum for Restorative Justice eind 2010 een onderzoeksproject aangaande de positie van het slachtoffer in herstelrecht, waaraan vier landen deelnemen. Aangezien het project lopende is (einddatum oktober 2012), kan er hier nog geen verslag van worden uitgebracht.

Het is echter dezelfde optiek die ons heeft doen kijken naar de positie van het slachtoffer in de Nederlandse slachtoffer-dadergesprekken. In dat kader komt tevens de vraag naar voren of slachtoffers verschillende gevolgen hebben ervaren naar aanleiding van het misdrijf en of dit de keuze beïnvloedt om deel te nemen aan een slachtoffer-dadergesprek, dan wel aan een schriftelijke slachtofferverklaring en/of het spreekrecht.

Vanuit een andere invalshoek evalueren we in dit themanummer of het slachtofferbeleid en de slachtofferzorg openingen bieden ten aanzien van herstelrechtelijke dimensies: gaat het slachtofferbeleid uit van een dichotome slachtofferdadervisie of kan het daderperspectief worden geïntegreerd in de slachtofferzorg? Zijn er binnen de slachtofferzorg mogelijkheden voor herstel? En wat houdt herstel in voor het slachtoffer? Sluit een enge focus op individuele, psychologische gevolgen van een misdrijf de herstel mogelijkheden op relationeel en maatschappelijk vlak uit? Dient het begrip herstel te worden opengetrokken?

In een eerste artikel geven Bart de Jong en Agnes van Burik een aantal belangrijke resultaten weer van het Nederlandse evaluatieonderzoek naar de implementatie van slachtoffer-dadergesprekken, voor zover deze bevindingen de slachtofferproblematiek aanbelangen. Het Nederlandse bemiddelingsmodel werd vanaf 2007 landelijk geïmplementeerd door Slachtoffer in Beeld en was in de eerste plaats bedoeld als een aanbod voor slachtoffers: zij zouden hun verhaal kwijt kunnen in een communicatieproces dat losstaat van de gerechtelijke procedure. De aanmeldingen werden dan ook voornamelijk verwacht vanuit de slachtofferkant. Uit de evaluatie blijkt echter dat de doorverwijzingen vooral afkomstig zijn van organisaties die werken met daders. Is dit een bevestiging van de vaak veronder-

stelde dominerende daderoriëntatie van herstelrechtelijke praktijken? Er werd gezocht naar verklaringen. Mogelijk is de timing van het bemiddelingsaanbod door slachtofferhulp – vrij snel na de feiten – niet gepast voor vele slachtoffers. In dit tijdsperspectief op korte termijn lopen de belangen van slachtoffers en daders niet gelijk: het slachtoffer heeft tijd nodig om een aantal dingen te kunnen plaatsen, ten aanzien van de dader wil het rechtssysteem net snel reageren. Volgens de auteurs van de studie zijn herstelrechtelijke evaluaties voornamelijk gericht op de daderpositie. Aangaande de positie van het slachtoffer blijven de evaluaties veelal gericht op het meten van de tevredenheid; de mate waarin slachtoffers zich werkelijk beter voelen en herstel ervaren, blijft onduidelijk.

Antony Pemberton geeft in zijn artikel aangaande de ‘emotionele hond’ aan dat morele oordelen goeddeels op basis van emoties tot stand komen. Morele keuzes, voorkeuren en afgeleid gedrag van slachtoffers vinden hun oorsprong in de emoties die zij ervaren. De ondervonden emotionele impact van een misdrijf kan daarmee een bepalende factor zijn in de wijze waarop en het doel waarmee slachtoffers aan rechtsprocessen deelnemen; dat zijn immers bij uitstek moreel geladen situaties. De mate van ervaren angst, woede en posttraumatische stress zou dan een grote invloed hebben op de keuzes en voorkeuren van slachtoffers in het strafrecht. Pemberton illustreert dit aan de hand van de resultaten van de recente evaluaties van het spreekrecht en de schriftelijke slachtofferverklaring (SSV) door Kim Lens en haar collega’s van het International Victimology Institute Tilburg, alsook een vergelijkbaar onderzoek naar de slachtoffer-dadergesprekken door Sven Zebel, oud-beleidsmedewerker van Slachtoffer in Beeld, en nu werkzaam voor de Universiteit van Twente. Wezenlijk is dat de keuze om deel te nemen aan het spreekrecht en de SSV hierin samenhangt met een hoog emotioneel klachtenniveau, terwijl deelname aan de slachtoffer-dadergesprekken – net als herstelrechtelijke praktijken elders – samenhangt met een laag klachtenniveau. Volgens Pemberton betekent dit dat de instrumenten een andere doelgroep bedienen: de vraag is niet of het spreekrecht/de SSV *beter* is dan een herstelrechtelijk proces of vice versa, maar voor *wie* en *in welke situatie ze het meest geschikt* zijn.

Het belang van verschillen tussen slachtoffers komt ook terug in het tweede artikel van Pemberton. Hij constateert dat er een dusdanige verscheidenheid is in organisaties die slachtofferbelangen representeren dat het onjuist is om van een eenduidige slachtofferbeweging te spreken. De voorkeuren van deze organisaties kunnen met elkaar tegenstrijdig zijn en houden verband met de kenmerken van de slachtoffers die zij representeren. Dit geldt voor *victim advocates* die slachtoffers en nabestaanden van zeer ernstig geweld vertegenwoordigen en voor voorvechters van de rechten van (vrouwelijke) slachtoffers van huiselijk en seksueel geweld, maar ook, meer impliciet, voor slachtofferhulporganisaties en voorstanders van het herstelrecht. Pemberton constateert dat elk van de ‘bewegingen’ werkt met een eigen ideaaltypisch slachtoffer, dat is afgeleid van de kenmerken van hun doelgroep, maar deze tegelijkertijd vertekent. Deze vertekende weergave van slachtofferbelangen kan dan weer als munitie worden gebruikt voor een politiek-strafrechtelijke agenda die in het belang van sommige slachtoffers zal zijn, maar zeker niet van alle. Dit besef is voor het herstelrecht van belang. Niet alleen moeten voorstanders van het herstelrecht beducht zijn voor de beperkingen van

hun eigen ideaaltype, maar ook kunnen zij door een goed inzicht in de realiteit achter de ideaaltypen van de overige slachtofferbewegingen beter inspelen op de behoeften die bij hen leven.

Daar waar hierboven vooral sprake was van de positie van het slachtoffer in ervaringen met herstelrecht, vertrekt de bijdrage van Ivo Aertsen en Inge Vanfraechem vanuit een andere invalshoek. Zij gaan namelijk na in welke mate het slachtofferbeleid en de slachtofferzorg openingen tonen naar het herstelrecht toe. Enkele korte reflecties over de focus van de ontstane slachtofferaandacht, tegen de achtergrond van ontwikkelingen op het vlak van supranationale regelgeving voor slachtoffers, geven aan dat de dader in slachtofferzorg wel degelijk in beeld komt en dat zodoende een vanzelfsprekende link gecreëerd wordt naar diverse vormen van herstel. Ook uit de evaluatie van het slachtofferbeleid in België blijkt dat er aanknopingspunten zijn met herstel, voornamelijk om een antwoord te bieden op verwachtingen van slachtoffers wanneer die niet worden ingelost door het strafrechtssysteem. De auteurs verruimen het begrip 'herstel', dat dan niet enkel de individuele, psychologische gevolgen voor het slachtoffer betreft, maar ook de bredere verbanden in de samenleving. Volgens de auteurs ligt de uitdaging voor zowel slachtofferzorg als herstelrecht in het opentrekken van het begrip 'herstel'. Dit themanummer gaat aldus op zoek naar de slachtofferpositie in het herstelrecht enerzijds, en de hersteldimensies in slachtofferbeleid en slachtofferzorg anderzijds. Slachtofferzorg en herstelrecht mogen dan wel natuurlijke bondgenoten lijken, over hun wederzijdse betrokkenheid in de realiteit is niet zo veel geweten. Er worden vooral veel veronderstellingen en ambities geuit, met name over de dominante positie van de ene en de marginale positie van de andere. Het realistisch in kaart brengen van bestaande praktijken, gekoppeld aan ernstig empirisch onderzoek, is hier broodnodig. Maar ook theorievorming ontbreekt, met name over de (strafrechtelijke) context en het gemeenschappelijke kader van slachtofferzorg en herstelrecht. Wanneer beide domeinen, herstelrecht en victimologie, elkaar kunnen bestuiven en 'common ground' vinden, kunnen we een beter zicht krijgen op de uitdagingen, en antwoorden vinden op vragen die vooralsnog eerder oppervlakkig naar voren komen.